

Mirosław Czapka

Zebrane zagadnienia bezpieczeństwa w szkole

Nauczyciel i Szkoła 3-4 (24-25), 112-121

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

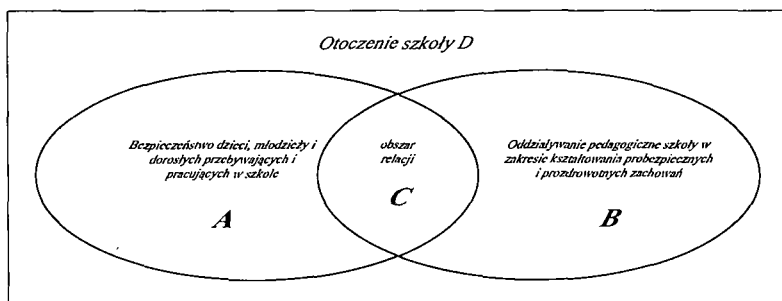
Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Mirosław Czapka

Zebrane zagadnienia bezpieczeństwa w szkole

Wybrane zagadnienia bezpieczeństwa i higieny w środowisku szkolnym. Część pierwsza.

Zagadnienia bezpieczeństwa w szkole mogą być rozpatrywane w dwóch zasadniczych aspektach. Po pierwsze w aspekcie bezpieczeństwa dzieci, młodzieży i dorosłych, przebywających i pracujących w szkole. Po drugie w aspekcie oddziaływań pedagogicznych jakie szkoła ma do zrealizowania w zakresie kształtowania postaw probieziecznych i prozdrowotnych dzieci, młodzieży i dorosłych. Między przedstawionymi aspektami bezpieczeństwa zachodzi pewien związek, który został przedstawiony na rys. nr 1.

Rys. nr 1. Obszary bezpieczeństwa w szkole.

Przykładowo obszar „A” – obejmuje m.in. takie problemy jak:

1. bezpieczeństwo i higiena pracy w szkole,
2. zachowania patologiczne wpływające na bezpieczeństwo w szkole,
3. sytuacja materialna, rodzinna, osobista osób przebywających lub pracujących w szkole, wpływająca na bezpieczeństwo,
4. warunki materialne środowiska szkolnego.

Obszar „B” – obejmuje m.in. przygotowanie dzieci i młodzieży do bezpiecznego życia i pracy, do dbałości o zdrowie i życie swoje i innych oraz kształtowanie

kultury bezpiecznych zachowań, podczas całego procesu dydaktyczno – wychowawczego w szkole¹.

W tym artykule ograniczę się do przedstawienia wybranych problemów bezpieczeństwa i higieny w środowisku szkolnym.

Zagadnienia BHP w szkole uregulowane są w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002r.² i rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 marca 1998r.³

Pierwsze z wymienionych rozporządzeń dotyczy problematyki BHP w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach. W myśl tego rozporządzenia osobą odpowiedzialną za zapewnienie bezpiecznych i higienicznych warunków pobytu w szkole lub placówce odpowiada dyrektor szkoły lub placówki. Dyrektor odpowiada również za bezpieczne i higieniczne warunki uczestnictwa w zajęciach organizowanych przez szkołę lub placówkę poza obiektami należącymi do tych jednostek. Należy zwrócić uwagę, że w sytuacji gdy przerwa w działalności oświatowej jednostek, o których wcześniej była mowa trwa co najmniej dwa tygodnia, obowiązkiem dyrektora jest dokonanie kontroli obiektów należących do tych jednostek pod kątem zapewnienia bezpiecznych i higienicznych warunków korzystania z tych obiektów. Efektem tej kontroli winien być protokół podpisany przez osoby biorące w niej udział, a kopia protokołu powinna być przekazana organowi prowadzącemu. Ze względu na higienę pracy uczniów, plan zajęć dydaktyczno – wychowawczych powinien uwzględniać:

- potrzebę równomiernego obciążenia zajęciami w poszczególnych dniach tygodnia,
- potrzebę różnicowania zajęć w każdym dniu,
- zasadę niełączenia w kilkugodzinne bloki zajęć z tego samego przedmiotu.

Zalecenie to ma na celu ograniczenie monotoności, której efektem jest osłabienie koncentracji uczniów podczas zajęć i znużenie przebywaniem na nich oraz wzrost potrzebnego wysiłku do zapamiętywania odbieranych sygnałów zewnętrznych. Równomierne obciążenie zajęciami w poszczególnych dniach tygodnia, ma na celu ograniczenie przeciążania uczniów – wychowanków nadmiarem wiedzy i czasu poświęconego na zdobywanie tej wiedzy w ciągu jednego dnia. Szkoła lub placówka musi być wyposażona w plan ewakuacji w taki sposób, by był on umieszczony w widocznym miejscu oraz dostęp do niego był zapewniony. W sposób wyraźny i trwałe oznaczone muszą być drogi ewakuacyjne. W czasie

¹ Załącznik do pisma MENiS BA/0/23/395/2004 z dnia 2004 – 04 – 20.

² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach. Dz. U. 03.6.69.

³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 marca 1998r. w sprawie przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy w szkołach wyższych Dz. U. 98.37.209.

przeprowadzania w szkole lub placówce remontów, prac naprawczych oraz prac instalacyjnych, pomieszczenia szkoły lub placówki muszą być opuszczone przez osoby, którym wymienione instytucje zobowiązane są zapewnić opiekę. Wymóg ten dotyczy również pomieszczeń, w których są prowadzone zajęcia poza budynkami szkoły lub placówki. Rozporządzenie szczegółowo określa wymogi jakie powinny być spełnione na terenie szkoły i placówki. Przykładowo należy zapewnić:

1. właściwe oświetlenie,
2. równą nawierzchnię dróg, przejść i boisk,
3. instalację do odprowadzania ścieków i wody deszczowej,
4. zabezpieczenie otworów kanalizacyjnych, studzienek i innych zagłębień,
5. zabezpieczenie szlaków komunikacyjnych wychodzących poza teren szkoły i placówki,
6. oczyszczenie przejść na teren szkoły i placówki ze śniegu i lodu,
7. utrzymanie w czystości i pełnej sprawności technicznej urządzeń higieniczno – sanitarnych,
8. właściwego oświetlenia, wentylacji i ogrzewania w pomieszczeniach szkoły,
9. dostosowanie sprzętu, z którego korzystają osoby pozostające pod opieką szkoły lub placówki do wymagań ergonomii,
10. wyposażenia posiadającego odpowiednie atesty lub certyfikaty,
11. utrzymywanie w czystości kuchni i jadalni, a ich wyposażenie we właściwym stanie technicznym zapewniającym bezpieczne utrzymanie,
12. inne źródło wody spełniające wymagania dla wody zdanej do picia w razie braku sieci wodociągowej .

Ponadto należy:

1. w czasie każdej przerwy wietrzyć pomieszczenia, w których odbywają się zajęcia,
2. wszystkie zajęcia prowadzić pod nadzorem upoważnionej do tego osoby,
3. zapewnienie nadzoru nauczyciela podczas przerw w zajęciach,
4. oznakować i zabezpieczyć przed swobodnym dostępem osób nieuprawnionych miejsca pracy oraz pomieszczenia, do których jest wzbroniony tym osobom wstęp,
5. schody wyposażone w balustrady tak zabezpieczyć, aby uniemożliwić zsuwanie się po nich, a otwarte przestrzenie pomiędzy brzegami schodów zabezpieczyć siatką lub w inny skuteczny sposób.

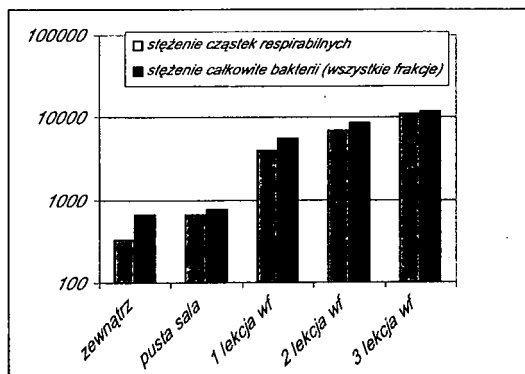
Temperatura w pomieszczeniach, w których odbywają się zajęcia, powinna wynosić co najmniej 18°C, w sytuacji, gdy temperatura jest niższa, dyrektor powinien zawiesić zajęcia i powiadomić organ prowadzący.

Omawiane rozporządzenie reguluje ponadto wymagania BHP w warsztatach, laboratoriach, pracowniach oraz stanowiskach praktycznej nauki zawodu, w czasie zajęć z wychowania fizycznego, zajęć sportowych i uprawiania turystyki oraz w przypadkach wypadków osób pozostających pod opieką szkoły i placówki.

Przykładowo stanowiska pracy w warsztatach, laboratoriach, pracowniach należy dostosować do warunków antropometrycznych uczniów i wywiesić należy w tych pomieszczeniach w widocznym i łatwo dostępnym miejscu regulamin określający zasady BHP. Należy uczniów przed dopuszczeniem do zajęć przy maszynach i innych urządzeniach technicznych w warsztatach, laboratoriach i pracowniach zaznajomić z zasadami i metodami pracy zapewniającymi bezpieczeństwo i higienę pracy przy wykonywaniu czynności na stanowisku roboczym. Uczniów należy zaopatrzyć w niezbędne środki ochrony indywidualnej oraz odzież i obuwie robocze. W celu zabezpieczenia ich przed działaniem niebezpiecznych lub szkodliwych dla zdrowia czynników, a także ze względu na wymagania sanitarnohigieniczne.

Rozporządzenie w rozdziale 3 „Wychowanie fizyczne, sport i turystyka” m.in. określa, że stopień trudności i intensywności ćwiczeń należy dostosować do aktualnej sprawności fizycznej i wydolności ćwiczących a ćwiczenia należy prowadzić z zastosowaniem metod i urządzeń zapewniających pełne bezpieczeństwo ćwiczących. W przypadku gdy uczestnik zajęć uskarża się na dolegliwości zdrowotne należy zwolnić go w danym dniu z wykonywania planowanych ćwiczeń i poinformować o tym jego rodziców.

W wyniku przeprowadzonych badań narażenia na bioaerazol w szkolnej sali gimnastycznej ⁴, która była przed remontem i nie posiadała wentylacji mechanicznej stwierdzono następujący poziom stężenia aerozoli bakteryjnych:

Rys.nr.1 Zmiany stężeń aerozolu bakteryjnego w sali gimnastycznej w trakcie zajęć wychowania fizycznego.

Źródło Pastuszka J. „Atest - Ochrona Pracy”, nr.3/2004, s.29.

⁴ J. Pastuszka „Narażenie na bioaerazol w szkolnej sali gimnastycznej” [W:] „Atest – ochrona pracy”, nr 3, 2004r., s. 29 – 30.

Badania wykazały, że poziom stężenia, o którym mowa uzależniony jest od liczby godzin zajęć na sali gimnastycznej, od ilości osób ćwiczących oraz od intensywności wykonywanych ćwiczeń.

W przypadku organizacji zajęć, imprez i wycieczek poza teren szkoły lub placówki liczbę opiekunów oraz sposób zorganizowania opieki ustala się, uwzględniając wiek, stopień rozwoju psychofizycznego, stan zdrowia i ewentualną niepełnosprawność osób powierzonych opiece szkoły lub placówki, a także specyfikę zajęć, imprez i wycieczek oraz warunki w jakich będą one się odbywać. O zaistniałych wypadkach w szkole lub placówce należy niezwłocznie powiadomić:

1. rodziców (opiekunów) poszkodowanego,
2. pracownika służby bezpieczeństwa i higieny pracy,
3. społecznego inspektora pracy,
4. organ prowadzący szkołę lub placówkę,
5. radę rodziców.

W przypadku wypadku śmiertelnego, ciężkiego i zbiorowego należy niezwłocznie powiadomić prokuratora i kuratora oświaty, a w przypadku gdy wypadek był wynikiem zatrucia należy powiadomić państwowego inspektora sanitarnego. Obowiązek zawiadomienia o zaistniałych wypadkach spoczywa na dyrektorze lub upoważnionej przez niego osobie, która jest pracownikiem szkoły. Wypadki w szkole dotyczą zarówno dzieci i młodzieży jak i dorosłych. Z danych wynika, że przyczynami wypadków w szkołach i placówkach dzieci i młodzieży, najczęściej są:

- 1) popchnięcie przez kolegę,
- 2) potknięcie na schodach,
- 3) zderzenie z otwartymi drzwiami,
- 4) spadnięcie z poręczy.⁵

Przyczyny wypadków wśród pracowników działu gospodarki narodowej jakim jest „edukacja”, przedstawia wyk.nr.1.

Opisane powyżej (tylko częściowo) rozporządzenie reguluje tylko część wymagań prawnych, które dotyczą bezpieczeństwa i higieny pracy w szkole. Należy rozróżnić pracę w szkole i placówce od pracy szkolnej uczniów i wychowanków. W obu przypadkach, czyli pracy pracowników i pracy uczniów i wychowanków istotnym elementem są wymagania budowlane stawiane przed obiektami szkół i placówek. Warunki techniczne, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, uregulowane jest w rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002r.⁶ Zgodnie z tym rozporządzeniem budynki przeznaczone na potrzeby oświaty, obok budynków przeznaczonych na potrzeby administracji pu-

⁵ Marciniak A. "Przyczyny wypadków dzieci i młodzieży z województwa katowickiego" Auxilium Socjale, Nr 3/4, rok 1997, s.261.

⁶ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002r. w sprawie warunków technicznych jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie Dz. U. 02.75.690.

Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych.

blicznej, wymiaru sprawiedliwości, kultury, kultu religijnego, szkolnictwa wyższego, nauki, opieki zdrowotnej, opieki społecznej i socjalnej, obsługi bankowej, handlu, gastronomii, usług, turystyki, sportu, obsługi pasażerów w transporcie kolejowym, drogowym, lotniczym, morskim lub wodnym śródlądowym, świadczenia usług pocztowych lub telekomunikacyjnych oraz innych ogólnodostępnych budynków przeznaczony do wykonywania podobnych funkcji, w tym także budynek biurowy i socjalny, stanowią budynki użyteczności publicznej.

Zgodnie z przepisami rozporządzenia w pomieszczeniach przeznaczonych do zbiorowego przebywania dzieci w żłobkach, przedszkolach i szkołach, z wyjątkiem pracowni chemicznej, fizycznej i plastycznej, powinny mieć zapewniony czas nasłonecznienia co najmniej 3 godziny w dniach równonocy (21 marca i 21 września) w godzinach 8⁰⁰ – 16⁰⁰, natomiast pokoje mieszkalne – w godzinach 7⁰⁰ – 17⁰⁰.

Minimalna wysokość w świetle (m) w pomieszczeniach do nauki, w których nie występują czynniki uciążliwe lub szkodliwe dla zdrowia, przeznaczone na stały lub czasowy pobyt, w którym przebywa więcej niż 4 osoby wynosi 3,0. Minimalna wysokość balustrady mierzona od wierzchu poręczy powinna wynosić 1,1m, a maksymalny prześwit lub wymiar otworu pomiędzy elementami wypełnienia balustrady 0,12m. Podczas projektowania i wykonywania budynku należy używać takich materiałów i wyrobów oraz wykonywać go w taki sposób, aby nie stanowił on zagrożenia dla higieny i zdrowia użytkowników lub sąsiadów, w szczególności w wyniku:

1. wydzielania się gazów toksycznych,
2. obecności szkodliwych pyłów lub gazów w powietrzu,

3. niebezpiecznego promieniowania,
4. zanieczyszczenia lub zatrucia wody lub gleby,
5. nieprawidłowego usuwania dymu i spalin oraz nieczystości i odpadów w postaci stałej lub ciekłej,
6. występowania wilgoci w elementach budowlanych lub na innych powierzchniach,
7. niekontrolowanej infiltracji powietrza zewnętrznego,
8. przedostawania się gryzoni do wnętrza,
9. ograniczenia nasłonecznienia i oświetlenia naturalnego.

Kolejnym elementem, który pragnę przedstawić w tym artykule jest problem higieny szkolnej. Higiena szkolna jest nauką, która bada wpływ środowiska szkolnego oraz nauczania – uczenia się na organizm uczniów i opracowuje odpowiednie wskazania profilaktyczne.⁷ Celem kontroli rozwoju fizycznego i stanu zdrowia dziecka w wieku szkolnym jest wczesne wykrycie zaburzeń, ujawnienie ich przyczyn, ustalenie odpowiedniego postępowania lekarsko – higienicznego i opiekuńczo – wychowawczego oraz usunięcie skutków zaburzeń i zastosowanie środków chroniących zdrowie dziecka i dalszy jego prawidłowy rozwój.⁸ Higiena szkolna nie jest czymś nowym, gdyż problematyka zagadnień związanych z higieną szkolną poruszona została w szerszym zakresie na przełomie XVIII i XIX wieku, a w roku 1805 Tadeusz Czacki, jako pierwszy w Europie w Liceum Krzemienieckim, ustanowił funkcję lekarza szkolnego. Możemy wyróżnić grupy czynników wewnętrznych i zewnętrznych tj.:

- genetyczne (determinaty),
- paragenetyczne,
- hormonalne (stymulatory),

które wpływają na uwarunkowania rozwoju dzieci i młodzieży. Przykładowo czynniki środowiskowe stanowią zespół czynników zewnętrznych, określanych też ekologicznymi, które modyfikują pozytywnie lub negatywnie genetycznie uwarunkowany przebieg rozwoju dziecka, kształtując w ten sposób ostateczny fenotyp człowieka dorosłego. W grupie czynników środowiskowych możemy wyodrębnić:

- czynniki biogeograficzne (klimat, ukształtowanie terenu, zasoby mineralne i wodne, świat roślinny i zwierzęcy oraz inne),
- czynniki społeczno – ekonomiczne – modyfikatory kulturowe (przynależność społeczna rodziny, poziom wykształcenia i kultury rodziców oraz wychowaw

⁷ W. Okoń „Nowy Słownik pedagogiczny”, Warszawa 1998r., s. 124.

⁸ Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku, tom II, Warszawa 2003r., s. 206.

ców, warunki higieniczno – socjalne i ekonomiczne rodziny, poziom opieki zdrowotnej, atmosfera domu rodzinnego i zakładu wychowawczego).⁹

Higiena szkolna stanowi jeden z elementów grupy czynników środowiskowych, który moŹe miec pozytywny lub negatywny wplyw na rozwój dziecka. Warunki higieniczne w szkole regulują nie tylko takie zagadnienia jak np. mikroklimat w Źrodowisku szkolnym (temperatura w pomieszczeniu do nauki powinna wynosić 20°C, w sali gimnastycznej, szatniach i korytarzach 16°C, w ustęwach 16 - 18°C, w natryskach 25°C.¹⁰ , wilgotnoŹć względna powinna wynosić w pomieszczeniach do nauki przy temperaturze 16 – 20°C – 40 – 60%, przy temperaturze powyŹej 20°C i poniŹej 16°C – 30 – 40%), czy wymagania stawiane urządzeniom sanitarnym (1 miska ustępowa i 1 pisuar na 36 chłopców, 2 miski ustępowe na 36 dziewcząt oraz 1 umywalka na 2 przybory) ale równieŹ higienę procesu nauczania. Higiena procesu nauczania obejmuje m.in.:

- czas konieczny na wykonanie prac domowych,
- przemęczenie uczniów,
- czas uwagi aktywnej ucznia,
- przerwy pomiędy lekcyjami,
- przerwy Źródlecyjne.¹¹

Przykładowo czas aktywnej uwagi dziecka wynosi:

- w wieku 5 – 7 lat → 15 min.,
- w wieku 7 – 10 lat → 20 min.,
- w wieku 10 – 12 lat → 25 min.,
- w wieku 12 – 16 lat → 30 min.

Higiena szkolna zwraca równieŹ uwagę na prawidłowe sposoby pisania i czytania. Zaleca się aby w czasie czytania dokonywać krótkotrwałych przerw w celu akomodacji oka i napięcia mięśni ocznych. W przypadku dzieci młodszych mikropauzy wzrokowe powinny być stosowane co 10 min, a w przypadku dzieci starszych co 15 – 20 min. Podobnie przy pisaniu dopuszcza się pisanie piŹmem pochyłym w prawo przy lekkim pochyleniu zeszytu w lewo dla zachowania prawidłowej postawy, powyŹej klas początkowych.¹²

Kolejnym problemem związanym z higien szkolną jest występowanie wielu ostrych chorób zakaŹnych wieku dziecięcego. Największa zachorowalnoŹć przypada na młodszy wiek szkolny, ze szczytem międy 7 a 8 rokiem Źycia. ZapadalnoŹć na niektóre choroby zakaŹne i pasoŹytnicze przedstawia tab. Nr 1.

⁹ „Higiena – podręcznik dla studentów pielęgniarstwa” (red.) J. K. Karczewski, Lublin 2002r., s. 87.

¹⁰ PN – 82/B – 02402 temp.

¹¹ J. T. Marcinkowski „Higiena procesu nauczania” [w:] „Podstawy higieny” (red.) J. T. Marcinkowski, Wrocłw 1997r., s. 354.

¹² C. W. Korczak „Higiena dla szkół medycznych”, Warszawa 1998r., s. 232.

Choroba	Grupa wieku		
	5 - 9	10 - 14	15 - 19
Nagminne wirusowe zapalenie ślinianek przyusznych (świnka)	4712,8	1479,8	197,7
Płonica	352,0	80,6	10,8
Różyczka	790,1	328,8	46,7
Czerwonka bakteryjna	3,6	2,2	1,8
Salmonellozy	104,8	61,4	52,4
Wirusowe zapalenie wątroby typu A	10,5	12,4	11,3
Zatrucia pokarmowe bakteryjne	119,5	77,6	66,7
Świerzb	109,1	109,2	93,3

Według: Państwowy Zakład Higieny, Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej. Choroby zakaźne i zatrucia w Polsce. Rok 1998. Warszawa 1999.s

Zaleca się w celu zapobiegania szerzeniu się chorób zakaźnych w środowisku szkolnym:

- zmniejszenie zagęszczenia szkół i klas,
- poprawę warunków higieniczno – sanitarnych, zwłaszcza w toaletach i stołówkach szkolnych,
- kształtowanie u uczniów umiejętności i zachowań chroniących przed zakażeniami (utrzymywanie i samokontrola czystości ciała i odzieży, prawidłowe zachowania w czasie kaszlu, kichania, oddawania moczu i kału, zachowania w czasie własnej infekcji i w kontaktach z ludźmi chorymi).¹³

Problematyka związana z bezpieczeństwem i higieną w środowisku szkolnym, wymaga wspólnego zaangażowania się specjalistów z różnych dziedzin i różnych środowisk na rzecz poprawy bezpieczeństwa i zdrowia uczniów oraz wychowanków. Z roku na rok pojawia się coraz więcej inicjatyw, którym przyświeca jeden cel: należy kształcić postawy prozdrowotne i probezpieczne przez całe życie. O znaczeniu tych inicjatyw niech świadczy wypowiedź zawarta w piśmie MENiS. Możemy w nim przeczytać, że wskaźnik wypadkowości w środowisku szkolnym, na wszystkich poziomach systemu oświaty jest alarmujący (16,5 wypadków na 1000 uczniów, wskaźnik dwukrotnie wyższy od średniej krajowej), przekraczają je tylko wskaźniki w górnictwie.¹⁴ Dlatego druga część artykułu poświęcona zostanie problemom bezpieczeństwa w środowisku szkolnym obejmującym obszar „B”.

¹³ „Zdrowie i szkoła” (red.) B. Woynarowska, Warszawa 2000r.

¹⁴ Załącznik do pisma MENiS ...

Summary:

The article discusses issues of safety and hygiene at school. Appropriate safety measures should be taken and hygiene standards observed to ensure favourable learning conditions for students and good working conditions for teachers.

These issues are also important from the pedagogical point of view since they help shape the right attitudes towards healthy lifestyle and ensure safety of people staying at school.